

Bommen & granaten in natuurterreinen

foto's Koen Moons

Je kunt het overal tegenkomen: munitie uit de Tweede Wereldoorlog. Ook in natuurterreinen ligt nog van alles, van geweerkogels tot vliegtuigbommen. Nou zou je als beheerder kunnen denken: als ik maar lang genoeg wacht, dan vergaat dat spul vanzelf en lost het probleem zichzelf op. Het tegendeel is echter waar: door het verouderingsproces wordt de kans op ontploffing juist groter. Naar verwachting zal binnen dertig jaar een groot deel spontaan ‘detoneren’. Zaak dus om de munitie te laten opsporen en opruimen.

– KOEN MOONS

Geschutsmunitie, bommen, granaten, mijnen, ze worden regelmatig gevonden op akkers, in tuinen, op plekken waar gebouwd wordt en niet in de laatste plaats in natuurterreinen. **Fred Stegeman, projectleider bij Leemans Speciaalwerken**, een bedrijf dat zich heeft gespecialiseerd in het opsporen en opruimen van munitie, verwacht dat er in heel wat natuurterreinen nog onontpofte munitie ligt. “In veel bossen, duinen en stuifzanden is zwaar gevocht”, zegt hij. “Op die plekken is heel veel munitie verschoten. Als je bedenkt dat ongeveer één op de tien granaten een blindganger is, dan weet je dat er nog veel onontpofte granaten in die omgeving in de grond moet liggen.” Ook al liggen deze blindgangers vaak diep onder de grond, ze zijn niet ongevaarlijk. “Door hei- of graafwerkzaamheden bijvoorbeeld kunnen aanwezige blindgangers ontploffen”, aldus Stegeman. “Maar ook een lichte aanraking door een recreant kan al genoeg zijn. Explosieven kunnen zelfs spontaan tot detonatie komen door het verouderingsproces. Zo’n ontstekingsmechanisme wordt steeds slechter.”

Munitiedepots

Leemans Speciaalwerken is momenteel bezig aan een grote klus op de Veluwe. Hier stonden gedurende de oorlog diverse munitieopslagplaatsen waar de Duitse bezetters met name van de geallieerden buitgemaakte munitie opsloegen. Op 16 april 1945, toen de Duitsers het einde van de oorlog zagen naderen, deden zij een poging alle munitiedepots te vernietigen. “Gelukkig is dat niet in alle gevallen gelukt”, zegt Stegeman. “Nederlanders die voor de Duitsers moesten werken hebben een deel ge-

saboteerd, maar 43 depots zijn wel de lucht in gegaan. Dat deden de Duitsers door antitankmijnen tussen de granaten tot ontploffing te brengen. Niet alle munitie werd daadwerkelijk vernietigd. Het uiteindelijke resultaat was dat slechts eenderde van de munitie vernietigd werd, eenderde is verspreid over de omgeving en eenderde is de grond ingeslagen.” De geallieerden begonnen meteen na de bevrijding met het opruimen van de achtergebleven munitie die aan de oppervlakte lag. In grote springkuilen werd deze alsnog tot ontploffing gebracht. Maar ook dit lukte niet altijd even goed.

Onderzoek

Wat nu te doen wanneer je als beheerder stuit op munitie in je terrein? “Als je een keer een explosief vindt in je terrein, moet je gewoon de politie bellen”, zegt Stegeman. “Die benadert de Explosieven Opruimingsdienst (EOD), die op zijn beurt een prioriteit aan de vondst geven en de munitie op zeker moment komen opruimen. Maar gaat zich dat regelmatig herhalen, dan is er meer aan de hand en is het verstandig eens bij de gemeente aan te kloppen en een vooronderzoek te laten verrichten.” Bij zo’n vooronderzoek wordt gekeken naar luchtfoto’s, wordt literatuuronderzoek gedaan en worden eventuele ooggetuigen gehoord. Op basis hiervan kan men beoordelen of er in de oorlog op de betreffende locatie gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden en kan men een inschatting maken welke blindgangers en hoeveel er mogelijk in het terrein aanwezig zijn. Dit kan aanleiding zijn om de munitie op te sporen en op te ruimen. Een gespecialiseerd opsporingsbedrijf kan met detectieapparatuur

Jan Venema

de aanwezige munitie nauwkeurig opsporen. Vervolgens worden de gevonden objecten benaderd. “Soms blijkt het slechts om een scherf te gaan, andere keren om een munitieartikel”, zegt collega **Jan Venema, senior OCE-deskundige (Opsporing Conventionele Explosieven)**. “Ter plekke bepalen we de risico’s daarvan. Hebben we te maken met een slechte ontsteker, dan brengen we het artikel ter plekke tot springen. Is het relatief veilig, zoals op de Veluwe meestal het geval is, dan brengen we het naar een munitieopslagplaats, waarna de EOD het vernietigt. Gaat het om een bom, dan stelt de EOD deze zelf veilig en brengt het naar een vernietigingslocatie.”

Kosten

Terreinbeheerders die melding maken van de aanwezigheid van explosieven in hun terrein hoeven niet te vrezen dat ze een hoge kostenpost op hun hals halen. Normaal gesproken neemt de gemeente de kosten op zich. Gemeenten kunnen deze kosten namelijk vergoed krijgen door het Rijk via de regeling Bijdragebesluit opsporing en ruiming conventionele explosieven Tweede Wereldoorlog. De gemeente is ook uiteindelijk verantwoordelijk voor de veiligheid binnen de gemeente. De opsporing en ruiming gebeuren dan ook sowieso altijd in samenspraak met de burgemeester. Ook diverse andere partijen worden betrokken, zoals politie, brandweer en de EOD. In veel gevallen worden ook ecologen en archeologen betrokken.

Uiteraard is de eigenaar of gebruiker van het terrein daarbij een van de belangrijkste par-

tijen. In sommige gevallen dient een beheerder van een terrein zelfs een opleiding te volgen om zijn werk te continueren. Venema: “Het is bijvoorbeeld van belang dat een opzichter of boswachter van een gebied waar veel munitie is gevonden, zelf enige kennis van zaken heeft. Mocht hij een artikel vinden, dan moet hij het kunnen herkennen en kunnen inschatten wat de gevaren zijn. Dat is nodig om zijn gewone werkzaamheden te kunnen blijven uitvoeren. Sommige beheerders zijn het er in eerste instantie niet mee eens dat ze beperkingen krijgen opgelegd, omdat ze al jaren werkzaamheden op die plek uitvoeren. Maar als ze dan later zien wat we vinden, hebben ze er toch wel begrip voor.”

Schrikbeeld

Voor natuurbeheerders kan een explosievenopsporing ook een groot schrikbeeld zijn. Vaak

is het voor de detectie al nodig om ondergroei te verwijderen en bomen op te kronen. Voor de werkelijke opsporing moeten soms bomen gekapt worden, de toplaag verwijderd worden of grond afgegraven worden. Dit gaat echter altijd in samenspraak met de beheerder. “We proberen het zoveel mogelijk te laten aansluiten op het beheer”, zegt Venema. “We werken ook zoveel mogelijk boombesparend. We hadden laatst een plek waar we op verzoek van de beheerder beuken hebben laten staan en douglassen hebben omgezaagd. Dat paste in de plannen om het bos om te vormen en exoten uit het bos te halen. Op een andere plek is het betreffende stuk speciaal ingericht voor het vliegend hert, met veel dood hout bijvoorbeeld. Daar was de beheerder alleen maar blij mee.” ♦

Koen Moons is freelance journalist
k.moons@delynx.nl

Bos vol munitie in het loo

“Nadat ik een perceel had laten klepelen, vond ik een granaat waar de kop vanaf geklepeld was. Toen vond ik dat er iets moest gebeuren”, vertelt René Olthof, boswachter van Kroondomein Het Loo bij Apeldoorn. Veertig jaar lang werden met enige regelmaat bij werkzaamheden munitieartikelen gevonden. Ook in de eerste jaren dat Olthof boswachter was, begin jaren negentig, gebeurde dat een paar keer. “Dan maakte ik daar weer melding van bij de politie en dan kwam de EOD het opruimen. Dat was steeds ad-hoc. Op een gegeven moment dacht ik: het kan zo niet langer. Toen heb ik aan de bel getrokken, waarna er overleg is gekomen tussen Kroondomein Het Loo, Domeinen en de gemeente Apeldoorn. Nu wordt systematisch het hele betreffende bos afgezocht.”

Die beslissing had wel grote gevolgen voor het beheer. Overal waar naar munitie moest worden gezocht, werd voor de werkbaarheid de onderlaag van bosbes en een groot deel van eventuele verjonging gemaaid en de bomen tot twee meter opgesnoeid. “Voor de bosontwikkeling niet desastreus, maar geen fraai gezicht”, aldus Olthof.

Op plekken waar nog geen opsporing heeft plaatsgevonden, kan tijdelijk geen beheer plaatsvinden. “Er zijn plekken waar ik twaalf jaar geleden nog net geblest heb, maar waar we nooit hebben kunnen zagen. Die bomen groeien nu door ten kosten van de toekomstbomen. Uiteindelijk zullen er ook bomen dood gaan door lichtgebrek. Zolang een gebied nog niet is afgehandeld kunnen we niet oogsten. Er is dus sprake van een directe inkomstender-

ving, maar door het kwaliteitsverlies ook van een toekomstige inkomstenderving. Maar we kunnen er niks aan doen. Toen het probleem eenmaal benoemd was, hadden we geen andere keuze. Of je zou er een groot hek om moeten zetten en niemand meer toelaten. Daar kiezen we natuurlijk ook niet voor.”

Dat het gevaar op de loer ligt, ondervindt Olthof zelf nog regelmatig: “Ik ging een keer met mijn hond wandelen en vond niet ver van mijn huis een mortiergranaatje. Ik heb het ding opgepakt en achter een boom gezet, zodat ik het later kon terugvinden. Toen ik terugkwam bij de bewuste plek was het granaatje weg. Toen zag ik ineens mijn hond met het ding in haar bek lopen.”